

Krúdy-titkok nyomában*

A regényhős

Regényhős?

Igen, regényalakként kell őt elképzelnünk.

A Poprád jege alól kibújó sihederként, nyíri korhelyektől lec-két vevő szereleméhes, asszonydöntögető tizenévesként, a városi élet első csábítására családi fészket elhagyó szökevényként, a kül-földi tanulás lehetőségére fittyet hányó, épphogy leérettségiző új-donászként, a milleniumi fővárost mintegy Rastignac-ként meg-hódítani felkerekedő vidéki hírlapíróként, első irodalmi sikeréért majdnem húsz esztendőt körmölő bohém kártyapartnerként, gargantuai életkedvű éjszakázóként, vad huszárcapitányokat párbajon kívül megleckéztető, az írói céh becsületét helyreállító, bivalyerejű óriásként, háromcsaládos, adósságokat halmozó életművészként, a kártyaszoba sarkában azonnal fizető novellát vagy tárcát kanyarító szerencsejátékosként, magánál húsz évvel ifjabb leányba szerelmesedő gavallérként, háborúba, forradal-makba belecsemörlő, remetei magányba húzódó szigetlakóként, nagybetegen is a tollából élő, kényelmes színekúrához soha nem jutó robotosként, gyertyafény mellett önmagát az öröklétbe átál-modó regényalakként.

Sokan, sokfélét írtak róla. Ady imádta, Kosztolányi lelkesedett a stílusáért, Schöpflin értette, Márai aszúként izlelgette szavait, ám legszebben mégis Féja Géza emlékezett reá: „átgázolt a ‘nagy mocsáron’, de makulátlanul került a túlsó partra. Úgy ment el, miként jött: tisztán és ártatlanul.” (Lásd *Krúdy, a lángelme*. In: *Láza-dó alkonyat*. Szépirodalmi, 1970, 86. p.) Az írók írója volt, s csak az utóbbi húsz-harminc évben – hála Huszárik Zoltán kongeniális *Szindbád*-filmjének – lett igazán az olvasóké, azaz mindnyájunké. Rajongói rendre vásárolják újra kiadott műveit, könyvárverések

* *Krúdy Gyula 120 éve, 1878. október 21-én született.*

sikerdarabjai régi kötetei. Ha megélhette volna írói feltámadását, most kényelmesen hátradőlve szivarozgathatna egy billiárdterem mélyén, nem lenne filléres gondja az ismét divatba jött tarokkpartik közben, a lóversenyen adhatná a tőkepenzest. De hát kinn fekszik a Kerepesiben, újratemetve ő is, mint annyi más jelesünk.

Sokan sok sületlenséget írtak össze róla. Lebecsülték vagy agyonhallgatták a sültrealizmusra fölesküdött, doktriner esztéták; jelzős szerkezeteit számolgatták és táblázatokba gyűjtötték a strukturalista megváltás hívei; belekötöttek eszméikben csalódott, megkeseredett kritikusok. Krúdy nem értése – világnézetsemleges. Éppúgy értetlenkedett vagy jegesen közönyös hallgatásba burkolózott vele kapcsolatban Babits Mihály és Benedek Marcell, mint Lukács György vagy, uram bocsá', Hajdú Ráfis Gábor.

Ám hiába volt mind a vád és mind a védelem, Krúdy jórészt kiismerhetetlen maradt. A mű is, az ember is. „A tengerhez lehet csak hasonlítani. Végtelen és szeszélyes. Befejezhetetlen, de egész.” Szegi Pál írt róla eképpen (*Magyar Csillag*, 1943. jún. 1.), akit Krúdynál is jobban alábecsültek, úgy tetszik, mindörökre.

Nemcsak méltatlanul kritizálták vagy feltétel nélkül rajongtak érte, megtörtént vele az is, ami kevés írónkkal esett meg a halála után. Krúdy Gyula regényalakká lett: megírták őt sorstársai, kávéházi ismerői, családtagjai és irodalmunk nagyjai.

Elsőként Roboz Imre folytatás nélkül maradt egykötetes portrészorozatában lehetett olvasni róla. A világháború kellős közepén, 1916-ban megjelent *Az irodalom boudoirjában* (Rózsavölgyi és Társa) gyűjtemény már címében jelzi az alig titkolt szándékot. A szerző, akiről nem sokkal többet lehet tudni annál, hogy Krúdy-kortárs hírlapíró volt, négy kötetre tervezett életrajz-füzért ígér előszavában, de ebből csak a legelső látott napvilágot. (*A mese-mondó lovag, Krúdy Gyula* című írás mellett még Karinthy Frigyes, Szini Gyula és Szomory Dezső alakjáról ír és költ önálló portréféleséget a modelljeit inkább magánéletük, s nem munkásságuk alapján bemutató zsurnaliszta.) Roboz főként napi szenzációkra éhes, meglehetősen felületes, a tényeket inkább kitaláló vagy tovább színező, bulvár igényeket kiszolgáló robotosnak látszik e kötetbeli tárcái alapján. Krúdy-portréja is elnyújtott tárcanovella,

bennfentesnek tetsző pletykagyűjtemény, és a szerző által fontosnak vélt, innen-onnan válogatott idézetek elege.

Két ifjú dáma – akárha a bombasikerű első *Postakocsi*-regény hősnőire, Horváth Klárára és Fátyol Szilviára hajaznának – lesi a gavallér hírében álló író minden lépését. A nem túl eredeti ötlet lehetőséget teremt Roboznak, hogy mindenféle Krúdyval kapcsolatos históriát fölelevenítsen. A leghitelesebb információkat mégis magától az alanyától veszi, amikor teljes terjedelmében közli egy önéletrajzi cikkét (*Pesti Futár*, 1913. dec. 25.). Egyébként inkább a közszájon forgó legendákat erősíti, ha nem éppen ő maga költi azokat. Valóban budoár-irodalom ez; egyedüli erénye, hogy elsőként írva-költve modellje életrajzát, néhány helytálló gondolatot vet papírra. Például ilyesmit: „Krúdy Gyula valamely hajnalon, amidőn magányosan letelepedett a korcsmaasztal mellé (...) visszaálmódta magát a múltba és azóta ott él, talán nem is fog felébredni, talán nem is fog visszatalálni onnan soha többé ...” (Id. kiad., 9. p.). Másutt Kosztolányit idézi: „Krúdy Gyulának kopik az emlékezete és egyre tündéribb a fantáziája” (*A Hét*, 1912. jan. 14.) – rutinos zszurnalisztaként jó helyre nyúl vendégszövegekért. Egyáltalán, Robozt olvasva nem tudjuk, mikor lelünk másoktól elcsórt, ügyesen átfogalmazott ötletekre, megfigyelésekre. Nem is fontos ez; a filológia nagyítóját nem érdemes hírlapi cikkek színvonalán álló írásokra irányítani. Roboz legendárium-gyűjteménye – sajnos többi alanya vonatkozásában is – nem több, mint egy irodalmi pletykalap tudósítása.

Nem kisebb szubjektívizmussal, ám vitathatatlanul nagyobb tehetséggel és írói beleéléssel hozta színre Krúdyt sokáig feledésre ítélt, s csak nemrégiben újra kiadott kulcsregényében Szabó Dezső. A *Segítség!* 1925-ben jelent meg először (Genius kiadás, három kötetben). Mezei József irodalomtörténész kétségbeesett kiáltásként aposztrofálja ezt a nagyszabású művet vaskos monográfijában. „Minden magyar művész paraszt, aki elkopik a fővárosban, belekergetik a 'halál sikátoraiba', alkoholba, kétségbeesésbe.” (*A magyar regény*. Magvető, 1973, 604. p.) A zsenialitás és a dilettanizmus között ingázó, korának hírességeit nem egyszer karikatúrisztikusan megelevenítő szöveg ismét széles körben hozzá-

férhető, mégis fel kell idéznünk a Krúdyra vonatkozó részek hosszabb darabját:

„Éjfél tájt az elfeketült udvar szűk fénykörébe egy nagy árnyék hajolt. Mély zengésű, kissé fáradt hang köszönt.

– Szervusztok, urak.

Nagy éljenzés loccsant fel a bedobott köszönésre. Az éjszaka és jókedvük szélén Tury Lajos állott, a tegnapelőtti irodalom legnépszerűbb alakja. A majdnem hatvanéves ember kétméteres termete előrehajlott, de inkább úri unottságból, mint a kortól. Parancsoló homloka, ragadozó sas-orra, sötétbarna férfiarca a vér és a csók erős fáját mutatták. De nagy barna szemeiben alaktalan ködök bolyongtak, de széles száján fáradt volt az élet. Mély zengésű hangjában volt valami az öreg órák kondulásából. (...)

Az öreg úrban már nagyon sok bor volt. De ezt csak azok vették észre, akik régóta ismerték. Így járta minden éjjel végig a Tabán korcsmáit, áztatta bőven születésével kezdődő életfáradtságát. De a bor sohasem tudott úrrá lenni rajta. Az ős birkózásban mindig ő maradt felül. Mozdulatai nyugodt-előkelők voltak, alig őszes haja gondosan rendezett, gondolatai összefüggők. (...)

Ivott. Aztán szemei szétrévedeztek az udvaron:

– Ez a hely is megváltozott. A régi Tabán elmerül a múltba. Minden a föld alá kerül, ami ér valamit. Ezernyolcszáz-kilencvenhárom március negyedikén, lássuk, nem: ötödikén, – szeles, csúf este volt – itt ittunk Vajda Jánossal és Szilágyi Dezsővel. Hol vannak ők? Kihalnak a nagyfajta magyarok. Minden kicsiny, minden modern, minden hamis.

Mintha valami sötét fa árnyéka esnék arcára, szomorú lett az és tele estével. Megint ivott, nagy hátrahajlással, teljesen kiürítve poharát. Aztán elkezdett mesélni. Ismerte minden tabáni korcsma történetét. (...)

Újból és újból ivott. Az éjszaka körülsátorozta görnyedt alakját, mintha a megidézett halál hajolna feléje. Mondta:

– Meghalt minden, mindenki. Vége van a magyarságnak. Űgyes kis praktikus idegenek jöttek a nagy magyar holdkórosok helyébe. Csak egy igazság van, fiúk, az egész magyar életben: az öreg Toldi, aki megássza a saját sírját.

(...) Tury ivott, szivart vett elő, rágyújtott. Már keserűség és megvetés volt az ajkán:

– Meghalt az irodalom, a művészet is. Jön a semmi.

Megrázkódott. Majdnem beteg undorodás törte szét vonásait:

– Tudom, hogy én is csak egy húron játszottam: a múlt csiklandó emlékeim. Pedig gazdag hegedűnek születtem, s volt bennem hang sokféle nótára. De nagyon nagy magyar voltam: kellett a pénz, az úri kényelem, a nagy áldomások. Hát játszottam a jól bevált húron: érzelmes anekdotákat, régi sírva-nevetéseket. A magyar nem szereti a tragédiát, a problémát, mely a gondolat és a tett dacára lázít a piszkos halál ellen. Hát megcsavartam a múlt dolgokat és jött belőlük a limonádé. Biedermeier lelki fingerlízője voltam az üres kongású magyar úri osztálynak. Brr, ha tudnátok, hogy milyen undorító hullát cipelek korcsmáról korcsmára. Már a Habsburgokról írok lélek-kerítő anekdotákat, hogy a belem majd kifordul. Én, akinek két nagybátyám akasztották fel. Szajha vagyok, úri szajha. Milyen jó, fiúk, hogy van bor. Nem bírna az ember magyar lenni, ha halál és bor nem volna.” (Id. kiad., I. 264–267. p.).

A további részletek is hasonlóan szélsőséges szellemben mutatják be Krúdy Gyulát. Őhöz legalább ambivalens módon – megítélve-megértve – viszonyul a sok alakját pamfletíró módjára megvető író. Szabó Dezső valószínűleg soha senkivel nem volt tárgyilagos; nem egyszer megalapozott társadalmi, politikai dühögéseihez képest ez a Krúdy-portré majdnem egészen hitelesnek hat. Meglepő ugyan, hogy 1925-ben már a tegnapelőtti irodalom nagyjának nevezi, de sajnálatos kortörténeti tény, hiába írta Krúdy épp a húszas évek elején legremekebb regényeit (*Őszi versenyek, Hét bagoly, Nagy kópé*), s alkotóerejéből hiába futotta később is nagy művekre, a Horthy-korszak irodalmi életében művészete nem kapott színvonalának megfelelő megbecsülést. Nem is a forradalmak alatti közszereplése okán kialakult hivatalos mellőztetése tüntethette fel őt „tegnapelőtti” színben; mintha az ő múltidéző, emlékező írásmódja felett járt volna el az idő. (A csudákat járt el!)

Szabó Dezső hibáztatja a többi nagy mesemondónkra (pl. Jókaira, Mikszáthra) is jellemző képességet, hogy olyan tényekre emlékezik, melyeknek nem lehetett szemtanúja. Főlemlíti az írói monotónia mások által is szóvá tett vonását, s tetejébe vádat kövacsol belőle. Szajhaságot vágni olyasvalakinek a szemébe, aki-

nek soha nem volt semmilyen állása, a tollán kívül más kereseti lehetősége – nemcsak méltatlan, de igazságtalan álláspont is. Szabó Dezső nem pontatlan, egyszerűen nem kedveli Krúdyt. Az emberi alakot hibátlanul idézi meg, a külsőleges jellemzés tökéletes, ám a *Segítség!* a kulcsregények örök hibájától szenved, felületi azonosságainak fölismerése után a szellemi arcélek tekintetében hidegen hagy.

Két évvel ezután Balassa József (nem a nyelvész, hanem a nagyjából vele egykorú hírlapíró-szerkesztő névazonosa) léptette föl Krúdy Gyulát a *Csokonai Budapesten* (Általános Nyomda Rt., 1927) című fiktív levelek formájában írott regényben. A forma nem a korábbi századok kedvelt műfaját, a levélregényt, inkább a XIX. század második felének divatos tárcastílusát idézi. Balassa könyve nem kulcsregény, minden szereplője a saját nevéen szerepel, mégis jóval tárgyilagosabb képet ad a huszas évek irodalmi életéről, mert az ő tollát nem a düh, legföljebb az irónia vezeti.

Csokonai Budára érve elsőként egykori kortársa, Virág Benedek házát keresi föl a Tabánban, ám tévedésből Krausz Poldi vendéglőjébe, a nevezetes Mélypincébe téved be. Ki üdögél ott a kockás abroszú asztal mellett darvadozva? Természetesen Krúdy Gyula. Ő lesz a Pesten is szerencsét próbáló, peregrinusként kószáló költő útikalauza a huszas évek irodalmi életében. (Kitekintésként jegyezzük meg: Balassa könyve megjelenésének évében Benedek Marcell javában dolgozik *Délsziget* című művén, amely hasonlóképp fikciós formában tekinti át az egész magyar irodalmat.) A pestbudai kalandozások ciceronéja, a Csokonainál százöt esztendővel idősebb mester minden jó és rossz tapasztalatát átadja a járatlan poétának. Balassa szócsóként használja a felléptetett irodalmi nagyságokat: a tapasztalatlan költő a végére eltűnik Budapestről, s felhagy a Lillának, azaz Vajda Juliannának szóló fiktív levelek írogatásával. A tárcaregény, a *Csokonai Budapesten* keserű szájját hagy maga után, mégis kellemetesebb olvasmány, mint az olykor prófétai dühvel, olykor meg személyes sértettségből fel-törő Szabó Dezső-i biblikus átkok sereglete.

Vajon ismerte, olvasta-e Krúdy Roboz, Szabó Dezső, Balassa munkáit?

S ha igen, mi volt a véleménye regényalakként történő szerepeltetéséről?

Nincs válasz ezekre a kérdésekre. Annyit tudunk, hogy Krúdy egyáltalán nem vett részt korának úgynevezett irodalmi életében. Barátaikat, azokat a keveseket, akiket közel engedett az asztalához, s egyúttal a szívéhez, nem a szakmájából választotta. Reflektált ugyan például Ady, Móricz, Földi Mihály írásaira, körmölt recenziókat, írt néha színikritikákat is, de véleményét nem határozta meg semmilyen klikkhez tartozás, se barátság, se ellenszenv. Ha netán olvasta Szabó Dezső vaskos pamflet-regényét, vagy híret vitték neki, hogy regényhőssé lépett elő, valószínűleg csendes elnézéssel, beletörődő mélabúval tért napirendre az ügy fölött.

No és a hozzátartozói? Őket nem izgatta, hogy miket írnak az általuk rajongva tisztelt Apuról?

Érdekes tény, hogy Krúdy családjában szinte mindenkinek volt valami köze az irodalomhoz. Első felesége maga is író – bár nem túl jelentékeny –, házasságkötésük után, főképp férje hatására felhagyott az írással. Egyetlen fia, ifjú Krúdy Gyula könyvtárosként élte le az életét. Apja nagyra nőtt tekintélye sorsdöntően meghatározta pályafutását. Versekert írt, s egy kisebb prózai kötetet publikált. Apja halála után jelent meg *Túry Gida két asszonya* című regénykéje (Dömjén Miklós kiadása, é. n. Saturnus könyvek, 11. sz.). Az apja halála évében, 1933-ban játszódó történetben nem jelenik meg az író alakja, legfeljebb emléke lengi körül a laza szövésszerű füzetes regény hangulatát. Maga a cím és az alcím (*Napraforgó és árnyéka*) utal Krúdyra. Fia, a könyvtáros, novellák írása helyett idegenek disszertációit segíti megszületni. Kell a pénz lóversenyre, és az apjától átvett hávéházi életforma sem olcsó mulatság. Kocsmái bohémek közt vigasztalódik pénzkereső roboton kívüli óráiban. Tagadhatatlan íráskészséggel fogalmaz, pontosan látja tehetsége korlátait. „A nagy tervek és tarka álmok kis kenyérgondnökká koptak, a szárnyak, amelyek valamikor az égbe törték, lent heverték a porban.” (Id. kiad., 79. p.) Az már eldönthetetlen, hogy főszereplőjének névválasztása (Túry Gida) valamiféle válasz kíván-e lenni Szabó Dezső pamflet-figurájának nevére (Tury Lajos).

Krúdyról nemcsak egyetlen fia, de mindhárom leánya is írt. Most figyelmen kívül hagyhatjuk Krúdy Zsuzsa és Mária különböző időkben írott, ám a véletlenek egybeesése következtében ugyanazon évben megjelent emlékezés-összeállításait (*Apám, Szindbád és Szindbád gyermekkorá, 1975*) a harmadik leány – a legidősebb és apja számára legkedvesebb – Ilona regényének kedvéért.

„Az apám a legszebb férfi volt, tehetséges muzsikusként, mindent elérhető volt, ha tudott volna alkalmazkodni és nem lettek volna egyéni passziói. Asszonyok, kártya és főleg az ivás. Kimondhatatlanul szeretett inni és bírta. A legnagyobb ünneplésben volt része egy-egy szimfóniájának megjelenése után, de ő inkább olyankor elbujdosott, nem bírta az embereket, nem bírta, ha foglalkoznak vele. Néha elutazott (...) és még egy levelet se írt haza, viszont, ha megjött, úgy jött haza, mintha tegnap ment volna el.”

Nem kell különösebben bizonygatni, hogy ezek a sorok alig titkoltan Krúdyra vonatkoznak. Krúdy Ilona regénye (*Ezért nem vette el, Magyar Szépirodalmi Pártoló Egyesülete, 1936*) egy többé-kevésbé boldogtalan sorsú asszony életének krónikája. Ha címlapján nem a magyar próza egyik óriásának vezetékneve állna, feltehetőleg még az irodalomkutatók se kérnék ki a raktár mélyéről.

„Az ő szép gordonka hangját még ma is hallom. Egy nagyon nagy házban laktunk, messze a Hűvösvölgyben. A házat egy nagy, vad, gondozatlan kert vette körül, ahová még kertész nem tette be a lábát, persze hol volt pénz kertészre? Az apám nagyon sokat keresett, de nem volt fogalma a pénz vásárló erejéről, a pénzt elszórta, szinte elvesztette. Ő nem könnyelmű volt, ő maga volt a könnyelműség.”

A bohém természetű, mégis szeretetre méltó apa alakja az önéletrajzi ihletésű regény alig pár lapján (id. kiad., 44. skk.) jelenik meg, ám annál mélyebb nyomot hagy a szerzőben, valamint az irodalomtörténeti nevet viselő, egykönyves író műltjában családi intimitások után kutató olvasóban. Az apa alakja ködbe vész – éppúgy, mint a való életben –, de a pillanatfelvétel tökéletesen illik a modelljére.

Ha a Krúdy figuráját felidéző szépirodalmi művek időrendjét folytatjuk, akkor külön tanulmányt kellene és illene Márai Sándor fantasztikus beleélő készséggel megírt pasticciojának, a *Szindbád hazamegy* (1940) című regényének szentelni. Helytálló a zenei hasonlat: a barokk idején divatos „pástétom-operák” összeállítói több szerző műveiből rakosgatták egybe a valamiképp mindegyik forrására emlékeztető egyvelegüket. Márai is zenél, csakhogy ő egyetlen és egyedülvaló mestere hangját kottázza újra. A legtöbb, ami erről a könyvről elmondható, hogy maga Krúdy se restellné, ha valaki tévedésből az ő munkájának vélné. Szerencsére ma már ez a szöveg is hazatalált. A régi Révai, majd az Újváry Griff Verlag többszöri külföldi kiadása után végre honi edícióban jutott el az ámuldozó olvasókhoz. Mert első szavunk az ámulaté. Idézni nemigen lehet Máraitól, hiszen majdnem az egész művét ide kellene másolnunk. *Hódolat és imitáció, vallomás és paródia* – írja a szombathelyi irodalomtörténész, Lőrinczy Huba a *Szindbád hazamegy*ről szóló tanulmánya címében. (In: „...személyiségnek lenni a legtöbb...”, Savaria University Press, Szombathely, 1993, 173. p.). Márai a hangot találta meg, az úgy tetszik mégis utánozható Krúdy-tónust. Az általa rajzolt íróportré hiteles is, hiszen rengeteg személyes élmény és emlék mozdította tollát a mester arcképinek megírására. Egyetlen napba sűríti az egész életet: húszegynéhány órába beleaszúsodik a Krúdy-univerzum valamennyi alkotóeleme. Pedig Márai is csak gőzfürdők, kocsmák, szerkesztőségek világában forogva mutatja be hősét, mégis telibe találja a figurát.

Az eddigiekben felidézett szerzők – még talán Szabó Dezső is – mind valamiféle apaképet kerestek, s vetítettek bele Krúdy alakjába. A példát keresték, amely ugyan követhetetlen, tanácsért hozzá fordulni azonban kellemes kötelesség. Nem a Szabó Dezső által megrajzolt túlságosan szószátyár, minden titkát kiadó figura ő, inkább az a hallgatag, félálomba merülő, de akkor is éber Buddha-alak, aki még az erőszaktól sem riad vissza, nem engedve meglógni a társaságából távozót. De ez már az anekdoták terepe, ha ilyesmik taglalásába csúsznánk, csak félig-meddig hiteles, vagy egyenesen dubiózus históriákat mondhatnánk föl. Maradjunk inkább az egyértelműen fikciós műfajnál, a regénynél.

Nem mintha a regény műfajával nem lehetne torzképet rajzolni a felléptetett íróról. Kaczér Vilmos sem dicsekedhet azzal, hogy maradandó érvénnyel örökítette meg Krúdy Gyulát. *Irodalom* címmel 1943-ban kinyomtatott kötetének kékeslila rajzos borítója a nőcsábászt idézi Szigethy István karikatúrisztikus látásmódjával. A regény szövege sem kevésbé karikatúraszerű. Az olyan írások sorából való, melyek épp alakjaik közelsége miatt képtelenek a hitelesség minimumára, a felhalmozódott tényekből nem a lényegeseket, hanem a fölöslegeseket, a napi érdekű mulandóságokat rögzítik. Itt Ihász Endrének hívják Krúdyt, akiről ilyenféle, az író életét a felületén ismerő és bemutató helyeket találunk a szövegben:

„Míg róla beszéltek, Ihász Endre már az éjszakai személyvonaton ült. Éjjel szívesen utazott személyvonaton, az gyakran megáll, s gócpontokon órákig vesztegel. (...) Megszabadult a nagy tehertől, a tizenötezer korona kártyanyereségtől. Minden ezer koronánál rovást karcolt a meggyfabotba, a ruhatárban kettétörte a botot, s az udvaron messzire hajította.” (Id. kiad., 65. p.).

Az ifjú író mutatja be eképpen, aki debreceni, majd váradi újdondászkodása idején még sokat ingázott alkalmi szálláshelyei, mindenkori otthona és a pesti szerkesztőségek között. Redakciók, vendéglők, vasúti restik, józsefvárosi hónapos szobák tájékán zajlik a történet, a század első évtizedének bohémvilága tobzódik a felületen mozgó regény lapjain. Kaczér Vilmos imádta, s ismerte ezt a világot, a kártyázó, kvaterkázó, unott rutinnal pénzt kereső, közben nagy művekről ábrándozó félrecsúszott egzisztenciák kétségtelenül színes kavalkádját. De hát a kortárs – úgy látszik – sosem hites tanú. (Kivéve, ha a megidézetthez hasonló, nagy és öntörvényű tehetség.)

Krúdy Gyulát életében és halála után – az egyetlen Márait kivéve – kisebb és nagyobb szabású dilettánsok vették a tollukra. Írással is próbálkozó gyermekei közül egyik sem versenyezhet a családfővel. A baráti társasághoz tartozó, vagy annak külső körén megforduló szerzők pedig még elsődleges élményekből sem tudták hitelesen, karakterisztikusan bemutatni Krúdyt. Az, hogy külsőségeiben jól-rosszul felidéztek alakját, legfeljebb az irodalmi

élet bennfenteseinek jelenthetett ideig-óraig szenzációt. Bár mennyire kedvelték bohém természetű, másnak soha rosszat nem akaró, nem is tevő egyéniségét, mivel igazán nem ismerték, nem is tudták élettitkait kifürkészni. Hiába volt az életrajza sok más író- és költőtársánál látványosabb, eseménydúsabb, mégsem tudtak ráhibázni az őt megírók a lényeges vonásokra. Őt azok ismerték igazán, akik olvasták, márpedig éppen az idő tájt nem akadtak igazi, értő olvasói. Családtagjai a köznapi gyarlóságokat látták meg elsősorban, azt színezték, olykor álmodták tovább. Barátai és ellenfelei – mint általában a kortársak – nem vették észre a fától az erdőt, a súlyos és jellegzetes személyiség sokáig homályba takarta az életművet. Nemcsak azt nem tudták – tisztelet a kivételnek –, mennyit ér írásművészete, de még a Krúdy-univerzum kiterjedésével, mennyiségi mértékével sem voltak tisztában. Mikorra pedig teljes pompájában feltárult munkássága, már értelmetlen lett volna szépprózai művekben felléptetni még mindig izgalmas és később is példaként vállalható súlyos figuráját.

Mégis akadt olyan író, aki megtette.

Nagyvárosi kószálások, pikaeszk ízű kalandok, borús kedélyű kocsmázások átélője a fiatalon, ötvenedik évét be sem töltve meghalt Bólya Péter. Képzletében olyan sokszor ült oda Krúdy asztalához, mint ahányszor a valóságban polcon sorakozó műveihez nyúlt menedékért vagy ihletért. Az ő Pelbártja egy roncsolt idegzetű a '68 utáni szélcsendbe beleunt bohém, nők és borok ismerője, kedvelője – mindenképp lélekrokona Szindbádnak. A vissza-visszatérő novellahős olykor pohár helyett fordul a választott író-nagyapa csodákat rejtő szövegeihez; az is szerez oly mámort, mint a hegy leve. Véralkat dolgában rokonok ők: az egykori és a mai beszélyíró. A formakereső, de azt inkább szétziláló Bólya Péter nyugalomra nem lelő modorában többször is papírra álmodta Krúdy (Kandur) Gyula figuráját. Eme novellái javarészt megjelentek a *Mindenhez közel* (Magvető, 1983) gyűjteményes kötetében. Szomorú torzó – nem a halál által lezárt életmű, hanem ez a pár darab mesterét szólító, felkiáltásszerű szöveg. A regényhősből novellafigurává előlépő – véljük, hogy ez igenis előlé-

pés – Krúdy borongós kedéllyel olvasná ifjan a halálhoz tért követője elbeszéléseit.

De hát a sokszor megidézett, ám igazából legfeljebb egyszer telibe talált író-ősnek nincsen módjában az utóéletével ismerkedni. Már nem ír, nem olvas, egyedüli dolga a hallgatag öröklét.

Ám a Kerepesi temető 34-es parcellájának első sorában, Borsos Miklós embernagy síremléke körül néhánynapján a közeli lóistállók izgalmas szagát lengeti az északi szél.